

Cultuurhistorische en natuurwandeling

IDEGEM HET GROENDE DORP

Freddy DE CHOU

Idegem luidt in 964 *Idingehem* en in 1040 *Idinghem*. We vinden hierin het Germaams *Iddinga haim* of de woonplaats van de lieden van Iddo. Het dorp was in de ancien régime een onderdeel van de baronie Boelare. In de 17de en 18de eeuw vormde het met Smeerebbe bestuurlijk één vierschaar. Kerkelijk bediende de pastoor van Idegem meestal ook Smeerebbe. De bodem van Idegem bestaat uit drie verschillende cultuurlandschappen. Het *alluviale landschap* situeert zich in de Dendervallei. Het landschap was er volledig ingenomen door weiden en op de meest drassige plaatsen door *gemene meersen* en broeken. De kwaliteit van de graslanden was er uitstekend. Meer dan een derde van Idegem was en is groen. Aan de rand van de Dendervallei bevindt zich een smalle strook *zandleemgebied*, maar het grootste deel van het dorp maakt deel uit van het droog *Oost-Vlaams leemgebied*. Het landschap in deze twee gebieden was gekenmerkt door een opeenvolging van grote open kouters.

Tot het midden van de 19de eeuw had Idegem een straatdorp-structuur met parallel aan de Dender als: 'te Culve', Dries, Kerkplaats, Neerstraat en 'Ten Huchten'. De komst van de spoorweg in 1855 en de inplanting van het station aan de Kamweg bracht een uitwaaierring van de bewoning mee.

De Sint-Pietersbandenkerk

De kerk van Idegem wordt voor het eerst vermeld in 964. Het patroonsrecht kwam toen in het bezit van de Sint-Pietersabdij van Gent.

Idegem (detail uit de Horenbaultkaart van het Land van Aalst. - 1596)
Centraal staat de kerk van Ieghem afgebeeld met net daarboven op de Kleine Heerweg de Sint-Pieterskapel. Links boven de Dender vinden we de Rattenberg en rechtsboven op de Molenbeek de watermolens van Smeerebbe en Bullegem. Linksboven de Heerweg zien we de windmolen van Vloerzegem.

De straatdorp-structuur van Idegem is duidelijk te zien op kaart van Ferraris - 1771-1778. Bemerkt de ruime dries met een dubbele rij bomen en vooraan een driehoekig beplant perceel. De turfputten in de Nuchten staan vol water.

Zicht op de kerk van Idegem door Armand Heins - ca. 1900

Tot de splitsing in 1266 was de parochie Idegem met Smeerebbe verenigd. In de tweede helft van de 18de eeuw werd de huidige classicistische kerk gebouwd. De laatgotische westertoren uit de 15de eeuw werd evenwel behouden.

Pieter van Gent

Aan de gevel van de kerk werd in 1992 een gedenkplaat van Pieter van Gent opgehangen. Deze zou rond 1480 in Idegem geboren zijn (mogelijk als bastaardzoon van keizer Maximiliaan). Hij vertrok in 1522 als franciscaner monnik naar Mexico, waar hij de eerste

Pedro de Gante

Europese school, kerken en ziekenhuizen oprichtte. 'Fray Pedro de Gante' wordt er nog steeds geëerd als beschermer van de inheemse bevolking.

De Mooie Molen

Ten zuiden van kerk baatte in het begin van de 18de eeuw de familie Ooghe een grote vierkanthoeve uit. Honderd jaar later vestigde de uit Voorde afkomstige landbouwer Jan Baptist Hoorens zich op deze statige hoeve. In 1818 runde hij er naast zijn landbouwbedrijf ook een rosoliemolen. Jan Baptist was burgemeester van 1822 tot 1836. Hij werd op het bedrijf en als burgemeester in 1843-1854 opgevolgd door zijn zoon Pieter Frans. Deze verkoopt de molen in 1850 aan Cornelis Vander Taelen, die het bedrijf uitrustte met een stoommachine zodat naast het pletten van oliehoudende zaden ook graan kon gemalen worden. In de voetsporen van de vorige olieslaegers werd Cornelis burgemeester in 1880-1881. Na het overlijden in 1891 van zijn vader werd zijn zoon Emile medeëigenaar en in 1897 volle eigenaar van de olie- en graanmolen. In 1906 bouwde hij het complex om tot stokerij van

graangenever. Ook Emile was burgemeester van Idegem van 1900 tot 1915.

Het Hof van Beaupré

Kort na haar stichting in 1228 verwierf de abdij Beaupré van Grimminge 30 ha landbouwgronden en 12 ha meers in Idegem. Voor de uitbating van dit domein werd ten zuiden van de kerk, rechtover de gemeentedries, een pachthof opgericht. In 1478 was Jan De Clercq, zoon van Cornelis, pachter. In 1571 pachtte Raesse De Wolf het Hof van Beaupré met 45 ha gronden. Hij werd in 1595 opgevolgd door zijn zoon Adriaan. Na de inbeslagname door de Fransen werden de goederen van de abdij openbaar verkocht. In het begin van de 19de eeuw verwierf Pieter Francis Priem en zijn zoon Jan Baptist het goed. De boerderij besloeg toen met de omliggende huisweiden geheel de huidige Ankerstraat van de *Mooie Molen* tot aan het sas. Jan Baptist Priem schonk bij testament zijn boerderij aan zijn nicht Maria Francisca Hofman, die na het overlijden van haar ouders door de familie Priem als pleegkind was aangenomen. Na haar huwelijk met Pieter Jozef Van Cleemputte vestigde het jonge paar zich op het *Hof te Idegem*, dat sindsdien het *Hof van Pierès* wordt genoemd. Ook de latere bewoners en hun afstammelingen werden nog jaren de *van Pierès* geheten. Door schenking bij testament werd in 1882 het echtpaar Petrus Steenhoudt-Hofman de nieuwe eigenaar. Afstammelingen hiervan baten vandaag op gronden aan het sas een houthandel uit.

Het gemeentewapen van Idegem

Op 4 augustus 1818 kreeg de gemeente Idegem van de Hoge Raad van de Adel een wapen, dat op 8 juni 1844 bij KB werd bekrachtigd: *In zilver een sluis van sabel staande op een grond van sinopel en in de top vergezeld van een gouden hoofdletter I; alles omringd door twee gebladerde*

De sluis van Idegem voor 1876

takken in natuurlijke kleur, komende uit de grond. De blikvanger in het gemeentewapen is de afbeelding van de sluis en om geen verwarring mogelijk te maken werd deze getooid met de hoofdletter I van Idegem. Uit foto's van voor de werken aan het sluizencomplex in 1876, gemaakt door de Geraardsbergse notaris en meermaals gelauwerde fotograaf Désiré Declercq, blijkt dat de sluis op het gemeentewapen een schematische, maar getrouwe weergave is van de constructie.

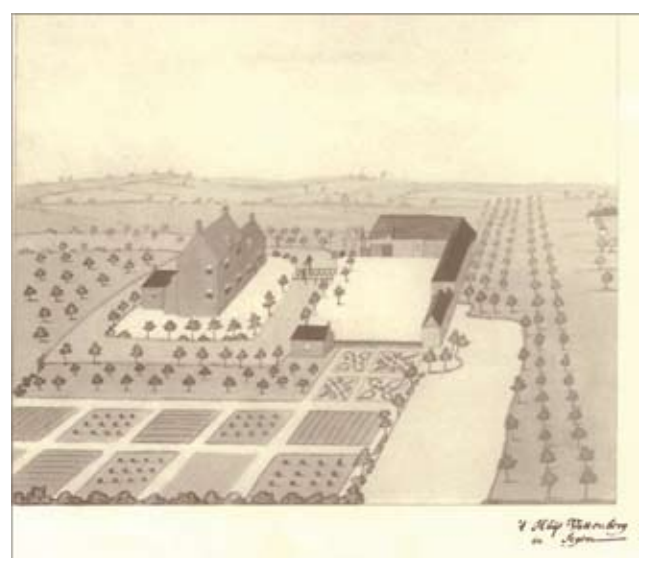
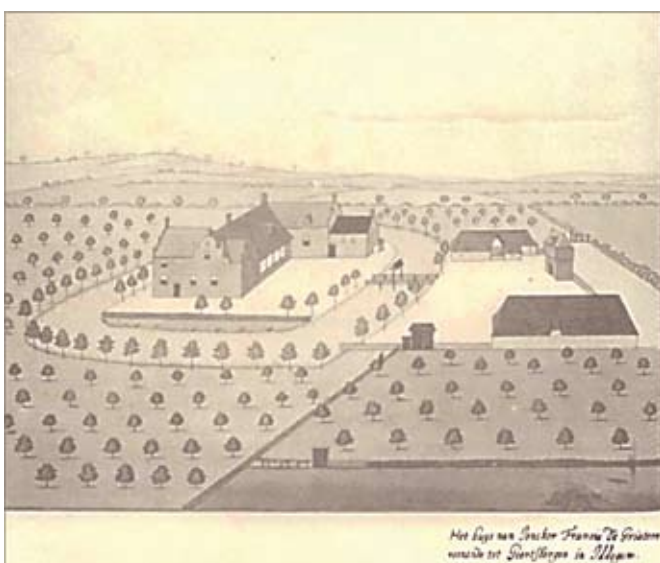
Deze foto werd stroomopwaarts genomen op de linkeroever van de Dender aan de zijde van Idegem. Aan de overzijde van de waterplas groeit op het eilandje op Grimminge een weelderige oevervegetatie.

De stuwsluis wordt geflankeerd door twee witgekalkte gebouwen onder een zadeldak. Daartussen bevinden zich twee afzonderlijke installaties waar de schotbalken met kettingen kunnen worden bediend, waarschijnlijk door middel van draaiwielen in de torens. Op het stenen blok in het midden van de stuw inspecteert de sluiswachter met strohoed het peil van de Dender. Om een idyllisch beeld te creëren hebben enkele kinderen en volwassenen op de loopbrug voor de schotbalken plaatsgenomen.

De verdwenen kastelen

Vóór 1800 stonden in de weiden aan de Dries twee waterburchten: *het Hooghuis* en *het Huis Rattenberg*.

Het *Hooghuis* was de bakermat van de familie Van Yedeghem. In 1571 was het 'kasteel' in bezit van Jan Van Yedeghem. Na zijn dood in 1576 volgde zijn zoon Jeroen, die burgemeester van Geraardsbergen was, hem op. Door erfopvolging in 1613 kwam het familiedomein in handen van zijn dochter Cornelia, die gehuwd was met jonker Frans De Gruttere. Na Frans volgden als eigenaars van het *huys De Gruttere*, zijn zoon Viglius, zijn kleinzoon Ferry en zijn achterkleinzoon Leonard Frans. Het gebouw, dat jaren onbewoond bleef, verviel volledig op het einde van de 18de eeuw. Het *Huis Rattenberg* werd jaren bewoond door de hoogbaljuw van de baronie Boelare. In 1571 was dat Philips Rousseau. Deze werd

'tHooghhuys' en 't huys Rattenberg' (Antonius Sanderus 1641)

De gemeenteschool – 1920

opgevolgd door jonker Philips Ruyckrock. In het begin van de 18de eeuw was het domein in het bezit van de familie de Partz. Beide kastelen verdwenen op het einde van de 18de eeuw.

De gemeenteschool

In 1831 bestonden in Idegem twee

private lagere scholen: die van Jan Frans Ceuterick en die van de 18-jarige Pieter Jan Prové. Alleen deze laatste bezat een *'akte van algemene toelating tot schoolonderwijzer van de laagste rang'*. Hij beschikte in de Driestraat over een *'bijzonder aen hem toebehorende lokaal'*. In 1841 werd Pieter Jan officieel tot gemeenteonderwijzer benoemd. In

1866 besluit de gemeenteraad een gemeenteschool met schoolhuis te bouwen. Twee jaar later werden de gebouwen aan de Kamweg in gebruik genomen. Tijdens en na de schoolstrijd in 1879-1884 hing het voortbestaan van de Idegemse gemeenteschool even aan een zijden draadje. In 1884 kon de afschaffing slechts worden verhinderd door het protest van 24 familiehoofden. De school bleef bestaan tot begin de jaren 1970. Thans bieden de gebouwen onderdak aan de fanfare 'Kunstliefde' en de Chiro.

Het station van Idegem

Op 7 april 1855 werd het gedeelte Aalst-Geraardsbergen van de spoorlijn Dender-en-Waas ingehuldigd. Voor Idegem ontwierp de befaamde architect Jean-Pierre Cluysenaar een haltestation. Het huidige station dateert van het einde van de 19de eeuw. Het werd aan de overzijde van de halte opgericht volgens het standaardtype 1895.

De Sint-Pieterskapel

Deze zeer oude veldkapel staat op de historische kaarten van Horenbault (1596), Ferraris (1771-1778) en Vandermaelen (1854) afgebeeld op de hoek van de Heirweg en de Hollestraat. Ze was een halte op

Het haltestation van Idegem ontworpen door Jean-Pierre Cluysenaar (verzameling S. De Schuiteneer)

de Sint-Pietersommegang op kermiszaterdag. Bij deze gelegenheid werd aan de kapel het Sint-Pieterslied gezongen. Bij het verbreden van de Hollestraat in 1972 verhuisde de kapel naar de hoek van de Ninoofseweg en de Heirweg. Een rustbank buiten compenseert enigszins het verkleinen van de bidplaats.

Het Hof te Bullegem

De *villa Bullegem* was in de 8ste – 9ste eeuw eigendom van de abdij van Lobbes. In het begin van de 13de eeuw was een deel van het domein in handen van de heren van Ophasselt, die het in leen gaven aan de familie *Van Bullegem*. In 1233 eiste Gillis van Halluth zijn eigendom, een hofstede met een watermolen en 12 bunder landerijen, terug van Arnulfus van Bullegem om het te kunnen schenken aan de Geraardsbergse Sint-Adriaansabdij. Het hof (Idegem) en de molen (Voorde) werden daarna gescheiden. De molen werd een eerste maal vernield in 1453, tijdens de strijd tussen Filips de Goede en de Gentenaars. Ondanks de verwoestingen tijdens de godsdienstoorlogen bleef de molen draaien tot 1668 wanneer het *meuleken te Bullegem* definitief verwoest werd door het leger van Lodewijk XIV. De 12 bunder landerijen op het Bullegemveld in Idegem, van het hof was geen sprake meer, werden de volgende

eeuwen afzonderlijk verpacht. Na het verdwijnen van de molen bouwde de abdij in 1679 op deze gronden een nieuwe hofstede. Ze verpachtte het Hof te Bullegem achtereenvolgens aan Adam, Adriaan en Adam Haelterman en Nicolaas Goorix. In 1798 verkoopt ze noodgedwongen het hof aan Jan Cooreman. In de eerste helft van de 19de eeuw was Jacob Van der Donckt eigenaar van het hof en de molen te Bullegem. Hij verkoopt zijn eigendom aan Benoît Prové en zijn zoon Franciscus, landbouwers, olieslagers en *mulders*. Zij lieten o.a. in 1848 sommige gebouwen herstellen, in 1853 een nieuwe woning oprichten en in 1870 een tweede stoomketel plaatsen. Hun nazaten verkopen in 1920 de hoeve aan Jozef Geeroms-D'Haese. Hun zoon Armand Geeroms-Schepens verwerft het goed in 1963.

De Nuchten

Oorspronkelijk was dit een overstromingsgebied in de Dendervallei. De hooimeersen waren zeer gegeerd. In de 17de – 18de eeuw werd er in massa turf gestoken en bleven de putten vol water staan. Na aanslibbing en bij gebrek aan voldoende afwatering ontstond een waardevol moerasgebied dat vandaag een onderkomen biedt aan heel wat planten en dieren. Een recent aangelegd plankenpad, ook 'knuppelpad' genoemd, loodst u door het natuurgebied.

Het plankenpad in het natuurreserveaat 'De Nuchten'

Het Hof van Guidès

Deze vierkanthoeve aan het begin van de Groeneweg (vandaag Hollestraat, juist naast de spoorweg) werd op het einde van de 18de eeuw uitgebaat door Egidius De Coster. Hij runde er één van de eerste hengstenstoeterijen van de streek. Het *Hof van Guidès* was dus één van de bakermatten van het bekende boerenpaardenras *De dikke van de Dender*.

De grote brand in de Neerstraat

In de nacht van 23 op 24 april 1852 verwoestte een hevige brand bijna alle huizen van de Neerstraat. Aangewakkerd door een zuidoostelijke stormwind groeide een stalbrand uit tot de grootste brandramp uit de streek. Niet minder dan 36 huizen werden door het vuur verwoest. Gelukkig vielen er geen dodelijke slachtoffers te betreuren.

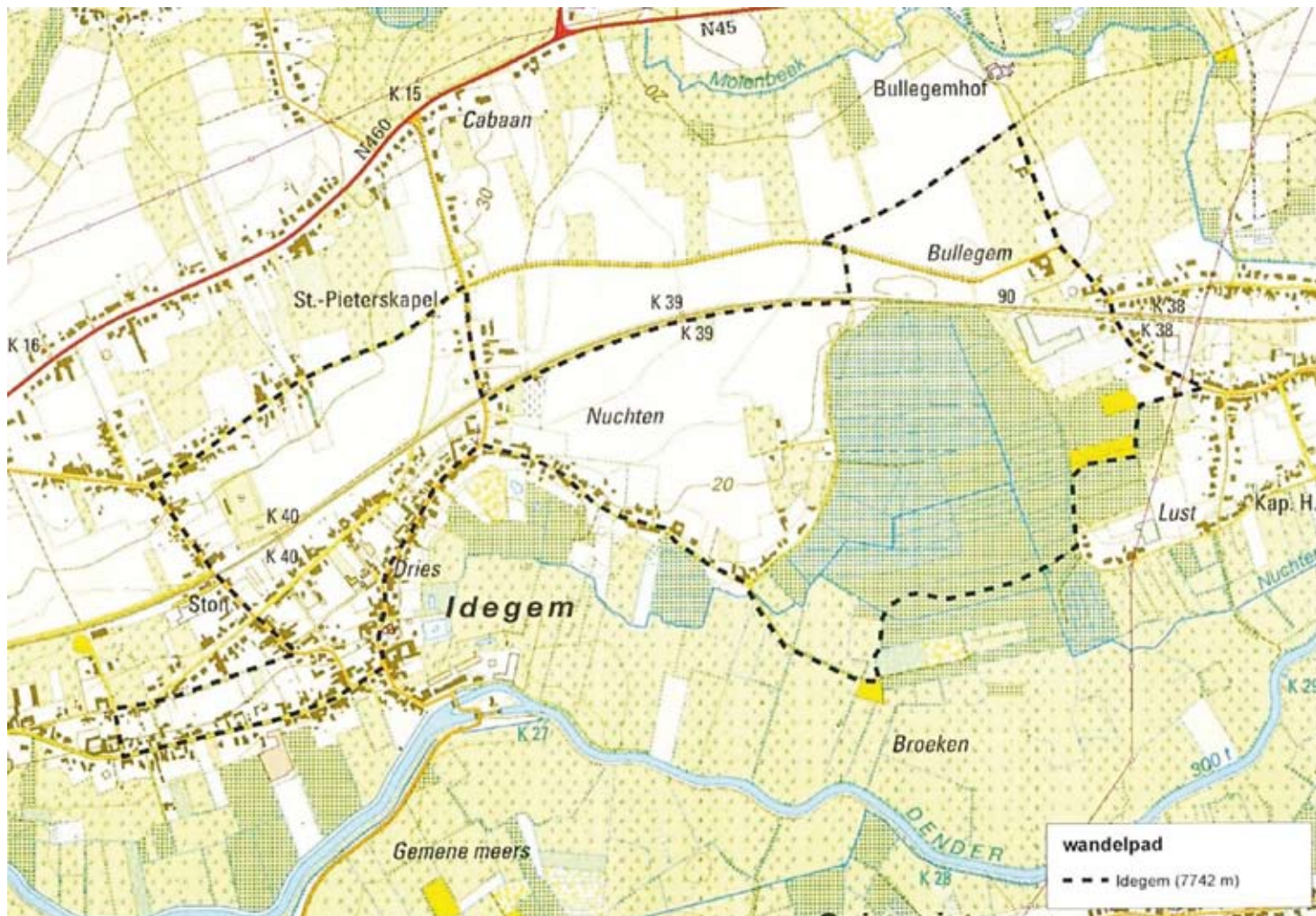
Het klooster

Tijdens de schoolstrijd in 1879-1884 werd op vraag van het episcopaat in Idegem een parochiale school gesticht. De lessen werden er gegeven door de koster en zijn zoon. Na deze schoolstrijd verdween deze parochiale school. In 1894 werd een nieuwe onderwijswet van kracht die het mogelijk maakte vrije scholen te subsidiëren. Deze wet liet toe in Idegem een kloosterschool te bouwen. Op initiatief van burgemeester Benoît De Smet werd op de Blijendries de herberg *De Pinte* aangekocht en afgebroken. De eerste klaslokalen werden in oktober 1898 door de zusters Franciscanessen van Opbrakel in gebruik genomen. *De Dolfijn* is vandaag een autonome gemengde bewaarschool en lagere school in de scholengroep van het Sint-Catharinacollege in Geraardsbergen.

Freddy DE CHOU

freddy.de.chou@skynet.be

Bibliografie

H. DE BOT, *Stationsarchitectuur in België. Deel I, 1835-1914*, Turnhout, 2002.

F. DE CHOU, *12 Historische Hoeven uit Geraardsbergen*, in *Toeristische Kalender 1986*, V.V.V., Geraardsbergen, 1986.

F. DE CHOU, *Biografisch repertorium van de dienstverleners van Idegem*, in *Gerardimontium*, 2011 (237), p. 18-31.

F. DE CHOU, *De sluis in het gemeentewapen van Idegem. Een stukje industriële archeologie van de Dender*, in *Gerardimontium*, 2015 (263), p. 33-35.

F. DE CHOU, C. VAN CAUWENBERGE, *De penningkohieren anno 1571 als genealogische en toponymische bron. De belastingplichtigen in en rond Geraardsbergen tijdens het schrikbewind van Alva*, Geraardsbergen, 2015.

P. DE CREMER m.m.v. F. DE CHOU, *De grote brand te Idegem (1852)*, in *De Heemschutter*, 1997, (155) p. 9-16, (156), p. 27-33.

F. DE POTTER, J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Idegem*, 5de reeks, Gent, 1898.

R. DE PELSMAEKER, *Idegem. Kerk en Parochie*, uitgave Kulturele Postzegelkring Schendelbeke, Schendelbeke, 1980.

A. DU BOIS, *De Cisterciënzerinnenabdij van Beaupré te Grimminge. Ontstaan en domaniale ontwikkeling (1228 - 1375)*, licentiaatsverhandeling, KU Leuven, 1969.

K.-L. GROENINKX, inleiding F. DE CHOU, *Gemeente Idegem. Geschiedkundig overzicht van het lager onderwijs*, uitgave CSC Dender, Idegem, 1993.

G. SOUFFREAU, *Koren en Oliewatermolen te Bullegem (voor 1176-1668)*, Woubrechtgem, 2016.

K. TEMMERMAN, K. ROMAN, *Groot-Geraardsbergen. Private en openbare kapellen. Een greep uit de volksdevotie*, Geraardsbergen, 1986.

N.N., *Welkom in De Nuchten*, folder, 2016.